

МЕХАНИЗЪМ

ЗА ПРОТИВОДЕЙСТВИЕ НА ТОРМОЗА И НАСИЛИЕТО В ИНСТИТУЦИИТЕ В СИСТЕМАТА НА ПРЕДУЧИЛИЩНОТО И УЧИЛИЩНОТО ОБРАЗОВАНИЕ

НАСТОЯЩИЯТ ДОКУМЕНТ Е ЧАСТ ОТ ВЪВЕЖДАНЕТО НА ОБЩ МЕХАНИЗЪМ ЗА ПРОТИВОДЕЙСТВИЕ НА НАСИЛИЕТО И ТОРМОЗА В УЧИЛИЩЕ И ВКЛЮЧВА МЕРКИ И ДЕЙНОСТИ ЗА ПРЕВЕНЦИЯ И НАМЕСА, КАКТО И РАЗПИСАНИ ПРОЦЕДУРИ И ОТГОВОРНОСТИ ЗА ДЕЙСТВИЕ В СИТУАЦИИ НА НАСИЛИЕ.

I. ИЗМЕРЕНИЯ НА НАСИЛИЕТО И ТОРМОЗА В СИСТЕМАТА НА ПРЕДУЧИЛИЩНОТО И УЧИЛИЩНОТО ОБРАЗОВАНИЕ

Насилие над дете е всеки акт на физическо, психическо или сексуално насилие, пренебрегване, търговска или друга експлоатация, водеща до действителна или вероятна вреда върху здравето, живота, развитието или достойнството на детето, което може да се осъществява в семейна, училищна и социална среда.

Тормозът е специфичен вид насилие сред децата и е сред най-неуловимите форми на агресивно поведение. Но не всеки акт на насилие е тормоз. Ключови в разбирането за тормоза са следните характеристики на това поведение:

1. Злонамерена проява, която има за цел да нарани или унижи дете;
2. Извършва се от позиция на силата, като едната страна използва доминиращата си позиция, за да нарани другата физически или психически, да я унизи или изолира;
3. Повтаря се многократно във времето, а не е еднократен и изолиран акт на насилие.

Физическо насилие – блъскане, щипане, разрушаване, удряне, причиняване на болка, спъване, затваряне в някое помещение;

Психическо насилие – всички действия, които могат да имат вредно въздействие върху психичното здраве и развитие на детето като подценяване, ругатни, подигравателно отношение, заплаха, дискриминация, отхвърляне или други форми на отрицателно отношение. Когато е в група – под формата на изолиране, игнориране, изключване от групови дейности, избягване, одумване и разпространение на зловни слухове, натиск върху другите да не влизат в приятелски отношения с детето (социален тормоз).

Сексуално насилие – представлява всяка форма на нежелано словесно, несловесно или физическо поведение със сексуален характер, имащо за цел или водещо до накръняване на достойнството на лицето, и по-специално, създаване на смущаваща, враждебна, унижителна или обидна обстановка. Включва измислянето на сексуализирани прякори или имена, коментари за външността на някого и подигравки със сексуално значение, неподходящо докосване, бележки и надписи със сексуално съдържание и т.н. до по-екстремни форми на нападане и насилие.

Кибернасилие – насилие, което се осъществява в дигитална среда или чрез дигитални устройства. Включват създаване и разпространение на обидни, заплашителни и подигравателни визуални материали, снимки и текстови съобщения,

които уронват достойнството на детето или го унижават: снимането на дете с мобилен телефон и свободното разпространяване на снимки или видеозапис без негово съгласие, кражба на самоличност/профили, обиди, разпространение на слухове в социалните мрежи и др.

Признаци, по които може да се разпознаят насилието и тормозът:

Разпознаването на насилие и тормоз включва следните физически и поведенчески показатели:

- различни по вид и цвят натъртвания, включително синини, постоянни или чести червени петна, включително от пръсти, насинени очи, следи от ухапване;
- неправдоподобни или объркани обяснения за травмите, включително едносрочни отговори;
- безпокойство и крайности в поведението – от агресивност до пасивност;
- прекалена отстъпчивост на детето и оставяне без протест да се прави каквото и да било с него;
- често влошаване на здравословното състояние – прилошавания, главоболие, отпадналост;
- чести отсъствия от определени часове;
- детето може да стане затворено и изолирано, да не желае да контактува с връстниците си;
- агресивно поведение и/или поведение, насочено към привличане на вниманието, упорито непослушание, самонараняване;
- внезапни избухвания, които са необичайни за възрастта или нивото на развитие на детето;
- бягане и криене, включително зачестили бягства от училище;
- загуба на доверие, неучастие в общите занимания в училище, ниска самооценка;
- употреба на алкохол, медикаменти, занемаряване (постоянно обличане на едни и същи дрехи или отказ да сресва косата си);
- психосоматични симптоми като болки в стомаха, главоболие, гадене и др., оплаква се, че сънува кошмари и сънят му е нарушен;
- различни прояви на сексуализирано поведение (имитация на сексуален акт, разголване, използване на език, свързан със сексуални действия и т.н., които са нехарактерни за съответната възраст);
- наблюдават се промени в навиците или в използването на интернет и социалните мрежи.

II. ПОЛИТИКА ЗА ПРЕВЕНЦИЯ И ИНТЕРВЕНЦИЯ НА НАСИЛИЕ И ТОРМОЗ

Училищната политика за противодействие на насилието и тормоза се реализира на равнище училище и на равнище клас, като на всяко едно от тези равнища се осъществяват дейности по превенция и интервенция (реакция).

Превенцията включва комплекс от мерки, които имат за цел ограничаване и/или елиминиране на предпоставките и рисковите фактори, допринасящи за насилието.

Интервенциите включват действия и мерки, които целят спиране и разрешаване на възникнала вече ситуация на тормоз, като се отчитат индивидуалните потребности на всяко дете, въввлечено в ситуацията, и се прилага принципа за най-добрия интерес на детето. В по-голямата си част интервенциите включват отговора на училището при възникнали ситуации на насилие и тормоз.

1. Разработване и въвеждане на система за предотвратяване и противодействие на насилието и тормоза в училище

Превенция на равнище училище:

- Създаване/актуализиране на етичен кодекс на училищната общност съгласно ЗПУО.
- Внасяне на промени в Правилника за дейността на училището при необходимост.
- Запознаване на цялата училищна общност с определението, проявлението и последиците от насилието и тормоза.
- Създаване на училищен координационен съвет за справяне с насилието, който да отговаря за планиране, проследяване и координиране на усилията за справяне с насилието и тормоза.
- Извършване на „оценка на ситуацията“ в началото на учебната година.
- Изготвяне на план за съответната учебна година за противодействие на насилието и тормоза в училище.
- Създаване на единни училищни правила. Този процес е от две стъпки:
 - 1) Изработване на правила на поведение и ценности от всеки клас/група;
 - 2) Обобщаване на правилата на ниво институция и вписване в Правилника за дейността на училището.

Превенция на ниво клас:

- Децата и учителят създават **правила за поведение** на класа;
- **Обучителни дейности** и работа с класа, в които водеща роля има класният ръководител. При работата на равнище клас следва да се прилагат всички форми на групова работа, дискусии, решаване на казуси, ролеви игри, споделяне на опит, като се използват възможностите на учебната програма, вкл. теми от глобалното, гражданското, екологичното, здравното, интеркултурното образование, часа на класа, различни извънкласни и извънучилищни дейности. Целта е да се създаде пространство, в което се говори открито за насилието и тормоза и се работи за формирането у децата на нагласи и социални умения за здравословно и ненасилствено общуване, емпатия, толерантност и уважение към различията, решаване на конфликти и др.;
- **Използване на подход, ориентиран към децата, като се осигурят условия** за участие на децата и учениците да станат естествени помощници при реализирането на дейностите по превенция (ползване на организацията на ученическите съвети, различни инициативи, идващи от децата и др.);
- **Провеждане на тематични родителски срещи.**

Интервенцията на равнище училище включва:

- Водене на дневник със случаи и процедури за управление на информацията;
- Инициране на работа по случай, включително насочване на случая към други служби.

*На първо място важно е да се разграничат случаите, когато не се касае за насилие или тормоз, а само за игра или приятелско премерване на силите между децата. За целта е необходимо да се наблюдава поведението на децата, включително и на тези, които само присъстват без активно да участват. По-голямата част от ситуациите на насилие следва да бъдат овладени от учителите, а някои от самите деца. Всяка намеса изисква внимателна преценка на ситуацията и нейната тежест.

Дневникът със случаи се създава за целите на анализа и планирането на цялостна училищна политика за противодействие на насилието и тормоза в училище. В него се документират единствено ситуациите, съответстващи на второ и трето ниво според приетата класификация, при които е необходима и намесата на координационния съвет:

Ниво на тормоз	Отговор на училището	Документиране
Първо ниво – нарушаване на правилата	На първо ниво, по правило, действията се предприемат от класен ръководител или учител заедно с родител, като се осъществява педагогическа работа – индивидуално, за група ученици или за целия клас.	Ситуациите от първо ниво не се регистрират в Дневника със случаи, защото са първа проява на насилие и не се тълкува като тормоз.
Второ ниво – Повтаряне на едни и същи нарушения на правилата или насилие с по-сериозни последици	На второ ниво, по правило, действията се предприемат от класен ръководител заедно с психолог или педагогически съветник, председател или представител на координационния съвет и задължително участие на родител, като се уведомява директорът. Ако присъствието на родител не е в най-добър интерес на детето, например би го наранил, застрашил безопасността му или би нарушил училищната процедура, директорът следва да се обърне към отделите за закрила на детето. По преценка се подава сигнал до ОЗД и/или полиция. Координационният съвет прави оценка на риска и може да даде становище за инициране на работа по случая.	Ситуацията се описва в Дневника със ситуации от свидетеля на случилото се или класния ръководител/учителя. Възстановяване на щети при наличие на такива.

<p>Трето ниво – системна злоупотреба със сила, както и при ситуации, в които съществува опасност за живота и здравето за който и да е от участниците в ситуацията</p>	<p>Незабавно уведомяване на ОЗД, и/или органите на полицията; Действията на ниво училище се предприемат от директора заедно с координационния съвет със задължителното участие на родител и компетентни власти, организации и услуги. Ако присъствието на родител не е в най-добър интерес на детето, например би го наранил, застрашил безопасността му или би нарушил училищната процедура, директорът следва да се обърне към отделите за закрила на детето.</p>	<p>Ситуацията се описва в Дневника за случаи, като се предприема интензивна работа, включваща всички участници; правят се оценки на потребностите и план за действие, както и се иницират процедури в съответствие със Закона за закрила на детето, Наредбата за приобщаващо образование, Закона за предучилищното и училищното образование.</p>
---	---	--

Интервенцията на равнище клас се отнася до всички ситуации на насилие и тормоз според приетата класификация (вж. Таблицата) и включва:

- **Обсъждане между учениците и класния ръководител** с цел изясняване на възникнал проблем, влиянието върху всички участници и свидетели, последствията, както и възможните решения;
- **Съвместни действия между класен ръководител или учител и психолог/педагогически съветник и включване на външни специалисти;**
- **Използване на посредник при решаване на конфликта;**
- **Провеждане на тематична родителска среща.**

2. Работа с родители

Включването на родителите е важна част от реализирането на цялостната политика и важно условие за нейната ефективност. Съгласно училищните политики родителите се привличат като партньори в дейностите по превенция и интервенция.

Партньорството с родителите за съдействие по **превенция** на насилието и тормоза може да се осъществява чрез:

- Провеждане на тематична родителска среща, в която учителите да запознаят родителите с цялостната политика, да им представят основните моменти и механизма и да се дискутира тяхната готовност да участват;
- Покана към родители, които да се включат, като представят своите професии, хобита, интереси, така че да направят видима връзката между образованието и приложението му в живота;
- Идентифициране на родители, които могат да бъдат посредници за осъществяване на връзка между училището и други организации и институции.

Партньорството с родителите в случаи на **интервенция**:

- Във всички случаи е необходимо родителите на участващите в ситуацията на насилие и тормоз деца да бъдат уведомени за случилото се, както и за предприетите от институцията действия за разрешаване на ситуацията.
- Родителите трябва да бъдат запознати, че критиките, обидите и negliжирането на другото дете или деца от тяхна страна само ще задълбочат конфликта.
- На родителите се предоставя отворено пространство за споделяне на техните опасения и гледни точки.
- Учителят може да насочи родителите за консултация с педагогическия съветник или с други специалисти при необходимост.
- Родителите е нужно да знаят, че целта на интервенцията е да бъдат изведени конкретни договорености за съвместна работа и поставяне на общи цели за постигане на положителен резултат.

**В случай, че родителите отказват да съдействат или по някакъв начин възпрепятстват действията на училището, учителят следва да се обърне към координационния съвет и случаят да се обсъди.*